

PRISTUPI

MORALNI ODGOJ

Guido Gatti

Moralni odgoj jest onaj odsjek odgojne djelatnosti kojemu je cilj odgoj odgajnikove moralne zrelosti. No izričaj služi i za ukazivanje na proučavanje različitih stupnjeva i dinamizama moralnog razvoja i praktičnog znanja koje rukovodi programiranjem i pedagoškim djelovanjem usmjerenim na promicanje moralnog dozrijevanja osobe. Kao takav moralni odgoj naravno ima svoje mjesto i svoj specifičan status unutar odgojnih znanosti.

U mjeri u kojoj je moralni odgoj za vjernika bitna dimenzija odgoja vjere, on na neki način zanima i katehezu, koja je nezaobilazan čimbenik tog odgoja. Kršćanstvo naime, iako nije prije svega moral, ima svoju specifičnu etičku poruku. Evangelizacija i kateheza, ukoliko su komuniciranje poruke vjere i ukoliko su odgoj cijelog psihološkog dinamizma vjere, imaju dakle, među svojim sadržajima, i onaj oblik znanja koji se naziva kršćanski moral, a među svojim ciljevima odgoj moralnih stavova koji su specifični za život vjere.

Naravno je da se govor o moralnom odgoju, ukoliko je specifičan odsjek odgoja vjere, mora suočiti s problemom koji prethodi utvrđivanju onoga što je u moralnom iskustvu specifično kršćansko, pa dakle i sadržaj ili specifičan cilj evangelizacije i kateheze. Treba reći da su se u dva posljednja desetljeća s time u vezi u moralnoj teologiji oblikovala dva suprotna mišljenja.

Za neke (A. Auer, J. Fuchs, S. Bastianel) ta bi se specifičnost smjestila jedino ili gotovo jedino na razini transcendentnoga u moralu, tj. na razini opće usmjerenosti (intencionalnosti) vjere-ljubavi koja je obrazloženje i znakovito obzorje moralnog djelovanja vjernika. Normativni sadržaji i određivanje kreposnog stava pripadali bi, naprotiv, općeljudskom području. Na ovoj sadržajno-normativnoj razini moral bi tako bio neovisan o vjeri.

Naprotiv, za druge (B. Stöckle, H. Urs von Balthasar) postojalo bi nešto specifično kršćansko i na razini normativnih sadržaja, pa dakle i na razini mjerila etičkog vrednovanja; moral ni na toj razini ne bi bio neovisan o objavi i vjeri.

Kateheza je praktično oduvijek slijedila, ne postavljajući sebi mnoge probleme, tu drugu postavku. Ona je naime predstavljala moral u njegovoj cjelovitosti, kao objavljenju cjelinu, kao odgovor vjere na Božji poziv i kao poslušnost njegovoj zapovijedi.

Moralni odgoj u toj postavci nema nikakvu samostalnost s obzirom na odgoj vjere koja ga utemeljuje i uključuje. Čini nam se da možemo reći kako je taj izbor, koji nužno ne nanosi štete teološkom rješenju kršćanske specifičnosti morala, u većem skladu i u većoj naravnoj podudarnosti s onim što su kateheza i odgoj vjere. Odgoj vjere doista je ono odgojno djelovanje koje teži promicanju u odgajaniku temeljnog

izbora sveobuhvatne naravi, koji je kadar u sebi obuhvatiti sveukupno moralno iskustvo osobe, dajući mu specifično teološki izgled.

Na razini konkretnog života nema razloga postavljati sebi, teološki ispravno a također i važno, razlikovanje, između kategorijalnog i transcendentnog, između sadržaja kao norme i onoga koje služi kao obzorje značenja. U konkretnom iskustvu vjernika, vjera nije samo neka temeljna namjera ili neko znakovito obzorje, nego je objedinjujuće dinamičko načelo, koje u sebi daje sažet pregled sveg iskustva nekog subjekta.

Nakon svega rečenoga treba ipak dodati da kateheza nije jedino mjesto i jedini trenutak odgoja vjere, pa dakle nije niti jedini trenutak kršćanskog moralnog odgoja. Treba dakle jašnije odrediti specifični doprinos koji ona kao takva može ponuditi općenitijem kršćanskom moralnom odgoju.

Ovu ulogu moralnog odgoja kateheza izvodi prema specifičnim načinima svog doprinosa općem odgoju vjere, doprinosa koji je, prema CT, prije svega vezan uz spoznajnu dimenziju vjere: „Svrha kateheze, u općoj slici evangelizacije, jest da bude faza poučavanja i dozrijevanja“ (CT 20). Za katehezu se dakle postavlja problem određivanja sadržaja kršćanskog moralnog navještaja (navještaja koji je njezin specifični doprinos moralnom odgoju); to opet zahtijeva sustavni i životni dodir između kateheze i onog oblika refleksnog etičkog znanja koje je moralna teologija.

No kateheza se ne ograničava na to da bude poučavanje, prenošenje znanja. Komuniciranjem nauka ona želi oblikovati specifične moralne vještine: sposobnost raspoznavanja, ispravne prosudbe, stvaralačkog programiranja moralnog dobra, sposobnosti koje predstavljaju razvijenu i zrelu kršćansku savjest: „Čvrsta i dobro promišljena uvjerenja potiču na odvažno i ispravno djelovanje“ (CT 22).

Kateheza dakle među svoje ciljeve uključuje

„napor da se vjernike odgoji kako bi danas živjeli kao Kristovi učenici“ (CT 22), a u izvodenju svoje odgojne zadaće neće se moći ograničiti na predstavljanje sadržaja i temeljnih obrazloženja kršćanskog morala. Morat će pred sebe staviti odgojne ciljeve koji idu dalje od pukog znanja i odnose se na stavove i psihološka ustrojstva moralne osobnosti, upotrebljavajući za to dinamizme i oblike pedagoške interakcije koji idu dalje od pukog prenošenja poruke. Ona će morati dosegnuti te sadržaje i naučiti te dinamizme od onoga specifičnog oblika pedagoškog znanja koji je upravo moralni odgoj.

Što se tiče odgojnih ciljeva, kateheza će morati među svoje odgojne ciljeve postaviti ne samo općenito kreposno ponašanje nego i određene kvalitativne načine moralnog djelovanja kojima tradicionalni moral nije uvijek poklanjao dužnu pažnju: među njih treba ubrojiti moralnu samostalnost (naravno, ne shvaćenu kao neovisnost o vrednotama, nego kao nadilaženje ropskog opsluživanja zakona) i racionalnog (shvaćenu kao gipku razumnost i stvaralačku sposobnost s obzirom na normu).

Među odgojnim dinamizmima treba upozoriti (kronološkim redom povlaštene djelotvornosti) na bezuvjetnu ljubav koja nadahnjuje temeljno povjerenje, iskreno svjedočenje etičke istine, razboritu disciplinu nadahnutu ljubavlju, poistovjećivanje s vjerodostojnim modelima življene vjere i uspjele čovječnosti, te napokon postupan rast odgovornosti unutar crkvene zajednice i ljudskoga društva. Riječ je o ciljevima i dinamizmima kojima je lako otkriti duboku podudarnost s činjenicama vjere. Oni su isto tako duboko usklađeni s činjenicama vjere, jer su nadahnuti istom pedagogijom koju je Bog ostvario u povijesti objave i spasenja, upotrebom načela postupnosti i pozivom na unutarnje energije dobra odgajnika koje odgojitelj vjere otkriva upravo u pristupu problemima moralnog odgoja, ali koje imaju svoju valjanost u cjelokupnom odgoju vjere.